

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Friheter och restriktioner

Östman, Ann-Catrin

Published in:
Hufvudstadsbladet

Publicerad: 30/11/2020

Document Version
(Referentgranskad version om publikationen är vetenskaplig)

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:
Östman, A-C. (2020). Friheter och restriktioner. *Hufvudstadsbladet*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Friheter och restriktioner

De restriktioner som vissa av stadsborna hade att förhålla sig till i mitten av 1800-talet var hårda. Under sommaren skulle varken gesäller, tjänstefolk eller "löst och okänt folk" uppehålla sig på torg och gator efter klockan tio på kvällen. Så kunde det stipuleras i polisstadgor som gjordes upp för städerna. Enbart med tillåtelse av sin husbonde fick tjänstehjonen röra sig i staden under sena kvällar och på vintern fick individer i lägre sociala skikt vistas på offentliga platser efter klockan nio. Dagtid kunde även "opåkallade" folksamlingar som lockade flera än fem förbjudas.

Det var således ett slags utegångsförbud som utlystes nattetid. I marknadstid gällde förbudet även för allmoge och i staden skulle besökarna i god tid söka sig till sina nattkvarter. Domböcker visar dock att tjänstehjonen och deras "vederlikar" från landsbygden inte alltid följde påbuden.

Under årets farsot har inte utegångsförbud utlysts i Finland men utskänkning av alkoholhaltiga drycker har begränsats. I de äldre polisstadgor där rörlighet i stadsrummet inskränktes kunde det också finnas föreskrifter om utminutering. Vanligen tilläts inte servering sent om kvällen och i polisstadgor kunde det explicit omnämnas att drängarna, pigorna och andra liknande existenser inte fick hänga kvar på krogen efter klockan nio.

Dessa restriktioner gällde således inte för borgerskapet. I mitten av seklet försvann några av de ståndsrelaterade paragraferna och även i övrigt en del av de ojämlikheter som hade haft stöd i lagstiftning. I en polisordning från 1870-talet stipulerades att kvinnor och män som var kända för vanart och osedlighet inte fick vistas på stadens publika platser nattetid. Nu var det således ryktet och inte social rang som var avgörande.

När samhället demokratiserades ställdes krav på de personer ur lägre skikt som fick utökade friheter: dessa skulle uppträda sedligt – då ännu ett brett begrepp som avsåg goda vanor – och respektabelt. Det var också rätt många som ville följa dessa skrivna och oskrivna regler för att få plats i det nya, till synes mera jämlika samhället och därför bemödade de sig om att praktisera gott medborgarskap. Också genom en rad av så kallade folkrörelser fostrades dessa medborgare till goda seder, flit och ansvar.

Under en tur till huvudstaden, nu åter föremål för hårdare disciplineringsåtgärder, gjorde jag en högst ovetenskaplig studie av bruket av munskydd i kollektivtrafiken. Många unga bar mask, också sådana som var utrikesfödda eller som kan ha haft föräldrar som flyttat till republiken. Däremot var användning av munskydd – knappast att betrakta som en ofrihet – inte lika frekvent bland de medelålders män som på basis av en okulär besiktning kunde antas vara finlandsfödda. De förstnämnda grupperna visade således större vilja att utöva solidaritet och praktisera skyldigheter knutna till medborgarskap.

För oss kan polisordningar från 1800-talet te sig märkliga, med ojämlika och godtyckliga inskränkningar. I adventstid kan en ju ändå uppskatta den skrivelse från tidigt 1900-tal som förbjöd "all sådan musik från affärer, som är ägnad att störa den allmänna ordningen".

Ann-Catrin Östman, docent, akademilektor i historia